

ELŐSZÓ

Örömkre szolgál, hogy a Vezetéstudomány külön-szám formájában teret ad írásainknak, és egy csokorban jelenhet meg ez a hat cikk, melyek az energia- és víziközmű-ágazatok és a működésüket meghatározó állami szabályozás elmúlt 15 évének fejlődését tárgyalják.

Miért pont 15 év? Hiszen ezekben az ágazatokban az eszközberuházások is több évtizedre szólnak, és néhány fontos átalakulás (trösztök felbontása, termelő és szolgáltató cégek privatizációja) már korábban, a 90-es években lezajlott.

Mégis, a 2003-tól 2005-ig tartó „hosszú 2004-es év” volt meghatározó az energiaszektor számára.

2004 mindenekelőtt az EU-csatlakozás éve. A csatlakozást megelőző jogharmonizációs folyamat alapvető változásokat indított el az általunk vizsgált ágazatokban. Az EU-csatlakozási tárgyalások energia fejezetének tárgyalása a 2000-es évek elején zárult le, Magyarország megállapodást kötött az Európai Unióval a közösségi joganyag teljes átvételéről és néhány átmeneti derogációról.

A villamosenergia-szektorban a legfontosabb jogharmonizációs lépés a 2001. évi ágazati törvény elfogadása volt, amely rendelkezett a villamosenergia-piac 2003-tól kezdődő részleges és fokozatos megnyitásáról.

A földgáz-ágazatban egy évvel később, 2003-ban fogadták el és 2004-től volt hatályos a magyar földgázpiac megnyitását elindító törvény.

A megújulóenergia-szektorban határozott fejlődési irányt mutatott az EU 2001. évi irányelve, amely 2010-re a megújulóenergia használatának jelentős bővítését tűzte ki célul. Az célok megvalósítása érdekében létrehozott magyar megújulóenergia támogatási rendszer is 2003-tól indult.

2003-ban fogadta el az Unió az üvegházhatású gázok kibocsátáskereskedelmi rendszerét elindító direktívát, 2004-ben megszülettek a kibocsátási jogok kezdeti kiosztására vonatkozó nemzeti allokációs tervek, és 2005 januárjától már élesben indult az első kereskedési időszak.

A nagy tüzelőberendezések légszennyező kibocsátásait korlátozó európai normák átvétele szintén kötelező feladat volt az EU-csatlakozás előtt – mégpedig nemcsak környezetvédelmi okok, hanem az egységes belső energia-piacra való felkészülés részeként, versenyjogi megfontolások miatt is. Az előreedett, szennyező magyar erőműpark a költséges és hosszadalmas alkalmazkodás éveire átmeneti mentességet kapott az uniós légszennyező normák betartása alól. Így 2004-re, a moratórium végére, rég nem látott technikai fejlődési folyamat zárult le. Az EU-s csillagok szerencsés együttállása miatt a villamosenergia-piacnyitás hajnalán már csak azok az erőművek kaptak forrást a költséges környezetvédelmi beruházásokra, melyek várhatóan

észszerű költségszinten termelnek a jövőben. Amelyeknek erre nem volt esélye, bezártak.

Írásaink tehát a 2004-es évvel fémjelezhető korszakhatártól indulnak, adatokkal és hivatkozásokkal gazdagon dolgozzák fel az azóta eltelt időszakot. A cikkek módszertanilag nehezen besorolhatók: alapvetően szakpolitikai elemzések, de reményeink szerint használhatók gazdaságtörténeti áttekintésként is. A megfogalmazott állítások primer adatokon, vagy az azokból elvégzett saját elemzéseken alapulnak. A cikkek megírása során a szerzők több interjút is készítettek az adott ágazat szakembereivel, akik forrásokkal és kommentárokkal segítették a hangsúlyok meghatározását.¹

A másfél évtized alatt befutott fejlődési pálya kezdetén sok kérdés várt megválaszolásra, cikkeink ezeknek jártak utána.

Kerekes Lajos, Szörényi Gábor, Diallo Alfa: Volt és van feszültség - A villamosenergia-szektor szabályozásának fordulópontjai Magyarországon

Az energiaágazatok állami szabályozásának alapvető kérdése az volt – és szerzőink szerint az is maradt –, hogy mi legyen az állam szerepköre egy piaci működési modellben. Ehhez hasonlóan összetett kérdés, hogy hogyan lehet párhuzamosan megfelelni az EU piacnyitási törekvéseinek és a magyar energiaszektor fejlesztéséhez szükséges tőkeerős befektetők elvárásainak. És hogyan lehet megszabadulni a nagykereskedelmi verseny számára egyre nagyobb terhet jelentő tényezőktől: az egyvásárlós modelltől és a hosszú távú szerződésektől?

Kácsor Enikő, Kerekes Lajos, Mezősi András: Egy sikeres piacnyitás története? – Liberalizáció a magyar villamosenergia-szektorban

A villamosenergia-szektor liberalizációja kezdetén az egyik legtöbbször vitatott téma volt, hogy egy hatékony nagykereskedelmi piac kialakításának érdekében az értéklánc mely elemeire terjedjen ki a piacnyitás, és a hálózatos infrastruktúra-üzemeltetést hogyan kell jól szétválasztani a potenciálisan versenyző tevékenységektől. Hogyan hat majd a piacnyitás a villamosenergia-árakra, -beruházásokra, -importra és -ellátásbiztonságra? Milyen módon kell allokálni a határkeresztesző kapacitásokat, hogyan hat ez a magyar árampiac európai integrációjára?

Takácsné Tóth Borbála, Kotek Péter, Selei Adrienn: A magyar gázpiaci liberalizáció 15 éve

A földgázszektor központi kérdése, hogy az európai versenypiaci modellhez való csatlakozás képes-e érdemi versenyt eredményezni a magyar földgázpiacon, amelyen egyeduralgó szerepe volt az orosz importnak. Létre lehet-e hozni egy sokszereplős magyar földgázpiacot, ahol

¹ Köszönjük anoním bírálóink véleményét, javaslatait, és Mészégetőné Keszthelyi Andreának, Vékony Andrásnak, valamint interjúalanyainknak a cikkek megírásához nyújtott támogatásukat.

érvényesülnek az európai földgázárak? Elég-e pusztán a verseny lehetősége által jelentett fenyegetettség, ha az állam domináns szereplőként bennmarad a földgázpiaci szolgáltatásban?

Bartek-Lesi Mária, Mezősi András, Pató Zsuzsanna, Szabó László, Szajkó Gabriella: Megújulóenergia-felhasználás Magyarországon – A későn jövők előnye?

A megújulóenergia-felhasználás Magyarországon nagyon mélyről indult. 2004-ben a bruttó energia-végfelhasználás mindössze 4,3%-a, a villamosenergia-termelés 2,2%-a származott megújuló energiaforrásból, amivel az EU-ban az utolsók közt voltunk. A szektor nagy kérdése volt, hogy sikerül-e érdemi növekedést elérni. Folytatódik-e a megújulóenergia-technológiák költségsökkenése? Mekkora és milyen módon kiosztott megújulóenergia-támogatásokat nyújtson a magyar szabályozás?

Szajkó Gabriella, Bartek-Lesi Mária, Rácz Viktor: Mérsékelt klíma – a nemzetközi és hazai klímapolitikai szabályozások ellentmondásos hatásai Magyarországon

A magyar klímapolitikát a kiotói szerződés óta a kivárás jellemezte, hiszen a magyar emissziók jelentősen visszaestek a 90-es évek gazdasági átalakulása során. Az EU-s emissziókereskedelem bevezetése követ dobott az állóvízbe, és kérdések sorozatát vetette fel. Hogyan számítsuk ki az ipari emissziókat? Nem voltak hiteles adatok, az első egységes módszertan szerint számított és auditált szén-dioxid-kibocsátási adatok csak az európai szabályozás hatására, 2006-ban jelentek meg. Mekkora legyen a nemzeti kibocsátási sapka, és hogyan kell allokálni az emissziós jogokat? Hogyan reagálnak majd a szabályozás alá eső legnagyobb szennyezők: kivonulnak a karbonköltségmentes országokba vagy korszerűsítene? Sikerül-e tartósan szétválasztani a gazdasági növekedést és az emissziós pályát?

Kis András, Ungvári Gábor: Hol a lejtő alja? Fenntarthatóság és méltányosság a víziközmű-szolgáltatásban

A víziközmű-ágazat több átalakítási kampány után felaprózva, a fenntartható gazdasági működés pályájáról leszakadva működik az EU-csatlakozás idején. Pár évvel

később egy komplex, előremutató ágazati reformcsomagot fogadnak el, ami reményt ad a megfelelő működési keretek kialakulására. Vajon sikerül-e hatékonyra tenni ezzel a víziközmű-cégek működését? Hogyan kezeli a rendszer a településszerkezetből eredő költségkülönbségeket? Ad-e ösztönzést a hálózati infrastruktúra elhalasztott fejlesztéseinek pótlására?

A legnagyobb utat talán a klímapolitikai szabályozás járta be ebben másfél évtizedben. Így az Előszó végére innen meritünk egy megtörtént esetet, mert jól mutatja, hogy milyen hosszú is volt ez a 15 év. E sorok írója, aki 2003-ban az európai emissziókereskedelmi rendszer várható magyarországi hatásainak értékeléséhez keresett adatokat, élénken emlékszik egy akkoriban lezajlott levelezésre. Egy londoni befektetőház energiaszektorral foglalkozó elemzőjét arról kérdezte, hogy ő milyen szén-dioxid-árakat ismer. A meglepett elemző kis időt kért, mert nem emlékszik, hogy valaha találkozott volna szén-dioxid-árral. Nemsokkal később faxon egy árlista érkezett tőle, rajta vidám, kézzel írt üzenettel: megvan, az árutőzsde obskúrus bugyraiban bizony vannak, akik szén-dioxiddal kereskednek, de az ár nagyon függ a kiszerezéstől, lásd lejjebb. És valóban, a szén-dioxid, a mai energiapiacok meghatározó termelési tényezője, ott szerénykedett a hegesztéshez használt, ipari gázokkal töltött palackok csoportjában, a sűrített levegő és a nitrogén között.

Köszönjük, hogy kézbe vette írásainkat, reméljük felkeltettük érdeklődését!

Szajkó Gabriella, a különszám vendégszerkesztője,
és Szabó László, a Regionális Energiagazdasági
Kutatóközpont vezetője

2019. október
Budapesti Corvinus Egyetem